

СТАЖУВАННЯ МАГІСТРІВ У ВИЩОМУ ФІЗКУЛЬТУРНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Постановка проблеми. Розбудова незалежної України, відродження української нації спонукали до нового бачення професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, спрямування її на потреби людини й держави. Глибокі соціально-економічні трансформації суспільства, розвиток економіки на ринкових засадах, поява ринку праці і зростання сектора освітніх послуг вимагає якісних змін у концептуальних засадах професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання та спорту. Реалізація завдань професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту потребує формування особистості, здатної до плідної професійної праці у сучасних умовах Болонського процесу, готової до професійної діяльності, яка володіє не тільки системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, а й сформованістю і зрілістю професійно-значущих якостей, відповідною кваліфікацією. Все це вимагає нових підходів до кожного розділу підготовки фахівців.

Аналіз останніх досліджень. Принципово нова політична, економічна й соціальна ситуація, яка склалася в Україні, її вихід самостійним суб'єктом олімпійського руху на міжнародну спортивну арену, створення Національного олімпійського комітету, визнання національних федерацій з видів спорту міжнародними спортивними федераціями, організація штатних збірних команд потребує суттєвих змін у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту.

Дослідженням становлення закладів і установ для підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, узагальнення творчого доробку окремих педагогів в організацію студентської науки займалися В. Бабоч, М. Иванов, Г. Єфіменко, Я. Звігальський, О. Микитюк, І. Прокопенко, Я. Ряппо, С. Сірополко, О. Сухомлинська [3].

Розширення й оновлення освітнянського діапазону вимагає створення технологій професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту, спрямованих на підвищення кваліфікації, професійної компетентності, конкурентоспроможності відповідно до зростаючих умов на ринку праці. Тому професійно підготувати майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, здатних цілком відповідати високим професійним орієнтирам ХХІ століття, є складним і відповідальним завданням. Професійна підготовка майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту у ВНЗ забезпечується не тільки спрямуванням навчально-виховного процесу на озброєння майбутніх фахівців спеціальними аудиторними знаннями, уміннями та навичками, а й розвитком професійно значущих умінь і навичок роботи викладача та дослідника спеціального ВНЗ фізичного виховання та спорту під час стажування у магістратурі.

Дослідження виконано в контексті загального плану науково-дослідних робіт у Донецькому державному інституті здоров'я, фізичного виховання і спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати сутність стажування майбутніх викладачів у вищих фізкультурних навчальних закладах.

Відповідно до мети було визначено завдання дослідження: спираючись на аналіз вітчизняної та зарубіжної педагогічної літератури з обраної проблематики, визначити сутність стажування майбутніх викладачів у вищих фізкультурних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна освіта України перебуває в стані модернізації та реформування, що зумовлено імплементацією ключових позицій Болонської декларації в практику вищої освіти, входженням українських ВНЗ до європейського освітнього простору.

Майбутній фахівець фізичного виховання та спорту – це особистість, яка цілеспрямовано здобуває у ВНЗ кваліфікацію відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності щодо підтримки відповідного рівня фізичної культури населення або досягнення вищих спортивних результатів на олімпійській, світовій чи регіональній аренах у командному чи в індивідуальному вимірах.

Розглядаючи професійну підготовку з погляду педагогічного забезпечення, вчені звертають увагу передусім на її зміст, тому що вона несе в собі певну сукупність знань, умінь і навичок, володіння якими дає змогу працювати фахівцям певної кваліфікації. Педагогічне вирішення проблеми професійної підготовки вчителів фізичної культури пов'язується з передачею необхідних знань теоретичного і методичного характеру. Адже без відповідного інформаційного оснащення важко розраховувати на формування високого рівня педагогічної майстерності. Крім того, необхідні також і умови технологічного забезпечення.

Підготовка – це процес, який відбувається в часі та просторі і здійснюється у навчальних закладах за затвердженими заздалегідь програмами, планами, тощо. Професійна підготовка – це система організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування у особистості професійної спрямованості знань, умінь, навичок і професійної готовності [1]. А *професійна підготовленість* – оптимальний результат професійної підготовки та освіти особистості [1].

Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання – це процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи ВНЗ, спрямовані на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках фізкультурного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці [5, с. 13].

На основі теоретичного аналізу наукової літератури Т. Бакланова, Н. Бомова та ін. встановили, що фізкультурну освіту не можна розглядати окремо від загальної системи професійної освіти.

Простір фізичної культури наприкінці ХХ століття звужувався до рекреативного та реабілітаційного змісту. Поглиблена спеціалізація виховної та спортивної діяльності автоматично зумовила технологічне виокремлення професійної підготовки вчителів, які займалися переважно фізичним вихованням, і тренерів, задіяних здебільшого у сфері спорту.

В Україні на 2010 рік нараховувалося 34 ВНЗ III та IV рівня акредитації, які здійснювали підготовку фахівців з фізичного виховання та спорту. Вища фізкультурна освіта здійснюється ступенево (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр). На рівні *молодшого спеціаліста* акцент робиться на фундаментальну загальнонаукову освіту класичного типу, ознайомлення з усіма основними напрямками знань про людину, обов'язкову науково-дослідну роботу, обов'язкову практичну діяльність. Після завершення навчання на цьому рівні студент може продовжувати навчання на наступному рівні чи отримати, за бажанням, диплом про неповну вищу освіту. На рівні *бакалавра* увага спрямована на поглиблену загальну освіту, фундаментальні та професійно орієнтовані знання й уміння для вирішення типових професійних завдань. Акцент у вищій фізкультурній освіті *спеціалістів* робиться на професійну фізкультурну освіту, набуття початкового професійного досвіду. Значна увага у вищій фізкультурній освіті *магістрів* приділяється підготовці студентів до наукової та викладацької діяльності у ВНЗ фізичної культури [5, с. 19].

Як показало вивчення, освітня програма підготовки магістрів складається з чотирирічної підготовки, орієнтованої на науково-дослідну або науково-педагогічну діяльність; метою підготовки магістрів є розвиток знань і наукового мислення, освоєння й закріплення магістрантами навичок ведення наукової та педагогічної роботи; підготовка науково-педагогічних кадрів для вищих навчальних закладів й інших галузей професійної діяльності або до подальшого навчання в аспірантурі; ступінь магістра фіксує освітній рівень, спрямованість отриманої освіти на науково-дослідну й науково-педагогічну діяльність, наявність умінь і навичок, необхідних науковцеві або викладачу, які тільки починають професійну діяльність; магістерська програма спрямована на функціональне розкриття логіки та послідовності розгортання процесу реалізації цілей і завдань навчальної діяльності магістрантів. До складу магістерської підготовки входить і стажування у вищому навчальному закладі [5, с. 20].

Метою практичної підготовки (стажування) є формування професійних та інших компетенцій фахівця відповідно до вимог державних стандартів, тобто рівня готовності студента до застосування засвоєних знань у практичній роботі. Стажування може бути як самостійним видом додаткової професійної освіти, так і одним із розділів навчального плану під час освоєння програм підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки.

Стажування магістрів – важлива складова процесу їх професійної підготовки, яка зорієнтована на виконання загальних функцій підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання та спорту у спеціалізованих ВНЗ і формування професійних характеристик (компетенцій), умінь практичного використання знань на визначених певних посадах.

Проходження стажування відбувається за наказом на основі подавання та направлення на стажування. Мета стажування у ВНЗ – підвищення престижності і популяризації роботи викладача, формування кадрового резерву та оновлення викладацького складу. У процесі стажування студенти закріплюють теоретичні знання, що отримали у процесі навчання у ВНЗ; вивчають практику роботи, нормативні акти; знайомляться зі структурою, основними завданнями та функціями ВНЗ; вивчають порядок правового, організаційного, документаційного, інформаційного, адміністративно-господарчого забезпечення діяльності ВНЗ; набувають навичок роботи у ВНЗ, у тому ж числі з документацією; беруть участь у розробці проектів, нормативних, пограмних та ін. матеріалів. У рамках стажування магістри підвищують рівень знань і кваліфікації з дисциплін, що викладають, відвідуючи заняття та проводячи сумісну роботу зі своїми колегами.

Стажерська робота пов'язана зі спеціальністю студента є практичним додатком до основної навчальної і науково-дослідницької діяльності. Вона містить елементи самостійності й відповідальності, які характеризують роботу кваліфікованого фахівця.

Певної кваліфікації магістранту під час стажування надає формування компетенцій, як необхідного обсягу і рівня знань та досвіду. Компетенції в галузі підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту описуються у вигляді набору вимог до знань, навичок і якостей студента; його функції на певній посаді в навчальному закладі. Компетентність (синонім – кваліфікація) – це ступінь розвиненості у фахівця певних загальнотеоретичних і професіографічних знань, умінь і навичок. Чим вище кваліфікація фахівця, тим швидче і якісніше він виконує роботу у рамках своїх компетенцій. Складовими елементами компетенції є знання, навички, особистісні якості, мотивація, потенціал.

Для практичної діяльності головною оцінкою якості підготовки фахівців є «особистісно-психологічна адекватність» чи професійна відповідність вимогам роботи. У спеціальній літературі під терміном «професійна відповідність» частіше всього розуміють категорію, яка відображає наскільки якості (властивості) людини, її спрямованість на професію задовольняють вимогам, які висуває до неї професійна діяльність [2; 5].

Оцінка відповідності викладача певним компетенціям визначається в ході оцінки знань і навичок методами спостереження на робочому місці, з урахуванням думки керівника й об'єктивних результатів роботи студента-магістра; особистих якостей під час виконання завдань керівника стажування.

Місце проходження стажування (з визначенням кафедри) визначається студентом самостійно або кафедрою та регламентується з урахуванням рекомендацій по укладанню програм практичного навчання, викладених у «Положенні про проведення практики студентами вищих навчальних закладів України», «Методичних рекомендаціях щодо розробки програм практики студентів вищих навчальних закладів України».

Предметом стажування мають бути наступні питання: знайомство із базовою документацією ВНЗ (освітньо-кваліфікаційні характеристики випускників всіх спеціальностей; освітньо-професійні програми підготовки магістрів та бакалаврів; робочі початкові плани ОКХ «бакалавр» та ОКХ «магістр» за всіма спеціальностями; індивідуальний план роботи викладача кафедри; розподіл навчального навантаження по кафедрі, за якою закріплений студент-магістр; робочі й навчальні програми із дисципліни стажування; плани-проспекти й конспекти лекцій із дисципліни стажування; плани семінарських і практичних занять; тестові й індивідуальні завдання із дисципліни стажування. Аналіз і вивчення документів дозволить здійснити теоретико-методологічне обґрунтування процесу професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання; освоїти педагогічні інновації як складову загальнопедагогічної підготовки, що забезпечує умови для становлення студентів як суб'єктів інноваційної діяльності.

Студент-магістр повинен відвідувати лекційні заняття керівника-викладача із дисципліни стажування, його асистентів та інших викладачів кафедри, за якою закріплений магістрант. Це дозволить теоретично узагальнити основні підходи до організації і проведення занять, поглибити знання з певної великої галузі, засвоїти інноваційні методи організації і проведення занять.

Студент-магістр повинен також підготувати до проведення практичного заняття із дисципліни стажування план-проспект або конспект практичного заняття відповідно до робочої і навчальної програм дисципліни і тестові завдання для контролю зазначеної теми. В результаті цієї діяльності студент навчається професійно-творчо саморозвиватись, узагальнювати основні тенденції, закономірності й т.ін. В. Слободчиков стверджує, що процес освіти – це те, що відбувається, трапляється з людиною; це сукупність тих умов, що складають спонтанний суб'єктивний досвід [4].

Студент-магістр повинен самостійно провести певну кількість практичних занять із дисципліни стажування в аудиторії та дисципліни суміжної кафедри у спортивному залі. В результаті зазначеної діяльності магістрант набуває практичних навичок проведення занять із дисципліни стажування, іншої дисципліни по кафедрі, за якою закріплений студент-магістр та обраного виду спорту. Вчиться керувати групою, вирішувати завдання навчального заняття, контролювати теоретичні знання, виставляти оцінки відповідно до вимог Болонської декларації. Він також має можливість проводити дослідження на обраному контингенті та збирати матеріал для магістерської наукової роботи.

Складання звіту та інших документів звітності про проходження стажування у ВНЗ дозволить магістранту навчитися роботі з документацією, науковій організації професійної діяльності, умінню аналізувати та використовувати отримані знання й навички для розв'язання загальних наукових проблем та ін. Стажування проводиться протягом всього навчального року.

Висновки. Отже у дослідженні визначено поняття «майбутній фахівець фізичного виховання та спорту», «підготовка», «професійна підготовка», «професійна підготовленість», «професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання», «професійна відповідність»; визначені ступеневі рівні освіти (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр); розкрито сутність стажування, як важливої складової процесу професійної підготовки; його мета, завдання і предмет.

Проведене нами дослідження не вичерпало всього різноманіття питань, пов'язаних з розв'язанням поставлених завдань. Подальшого дослідження потребує науково-дослідна робота магістрантів у процесі стажування та можливість апробації проведених під час стажування досліджень.

Література:

1. Бархаев Б. П. Социальная роль специалиста как элемент содержания профессионального образования / Б. П. Бархаев, В. В. Владимиров // *Инновации в образовании*. – 2002. – № 2. – С. 17.
2. Корх А. Я. Тренер : деятельность и личность / А. Я. Корх. – М. : Терра – спорт, 2000. – 120 с.
3. Кузнецова В.М. Становлення практики і стажування як форм науково-дослідницької діяльності студентів / В. М. Кузнецова // *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту* : [наук. журнал / за ред. С. С. Єрмакова]. – Х.: ХДАДМ, ХОВНОКУ, 2010. – № 11. – С. 51–53.
4. Слободчиков В. Психологические основы личностно ориентированного образования / В. Слободчиков // *Відкритий урок. Особистісно зорієнтоване навчання*. – 2004. – № 21-24. – С. 26–30.
5. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13. 00. 04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. П. Сущенко. – К., 2003. – 45 с.

У дослідженні розглянуто психолого-педагогічні аспекти стажування майбутніх викладачів вищих фізкультурних навчальних закладів: сутність стажування, його зміст, мету, завдання, основні розділи роботи (ознайомлювальна; навчально-методична; організаційно-масова; науково-дослідна й робота з документацією планування, обліку і звітності навчального закладу), вимоги до складання звіту й використання результатів стажування у магістерських наукових роботах.

Ключові слова: сутність стажування, ознайомлювальний, навчально-методичний, науково-дослідний, документи обліку, звіт.

В исследовании рассмотрены психолого-педагогические аспекты стажировки будущих преподавателей высших физкультурных учебных заведений: сущность стажировки, ее содержание, цель, задачи, основные разделы работы (ознакомительная; учебно-методическая; организационно-массовая; научно-исследовательская и работа с документами планирования, учета и отчетности учебного заведения), требования к составлению отчета и использование результатов стажировки в магистерских научных работах.

Ключевые слова: сущность стажировки, ознакомительный, учебно-методический, научно-исследовательский, документы учета, отчет.

In research psychological-pedagogical aspects of training of the future teachers of the higher sports educational institutions are considered: essence of training, its maintenance, the purpose, problems, the basic sections of work (the fact-finding; educational-methodical; organizational-mass; research and work with documents of planning, the account and the educational institution reporting), requirements to drawing up of the report and use of results of trainee in masters' scientific works.

Keywords: essence of training, fact-finding, uchebno-methodical, research, account documents, the report.